

SOCRATE ÎN PIAȚA UNIVERSITĂȚII

SOCRATE de Dumitru Solomon
 • TEATRUL NAȚIONAL «VASILE ALECSANDRI» DIN IAȘI • Data premierei: 15 martie 1992 • Regia: Nicolae Scarlat • Scenografia: Rodica Arghir • Distribuția: Constantin Cucu [Vinzătorul de cîrnați], Liviu Manoliu [Meletos], Florin Mircea [Lycon], Doru Zaharia [Un ins, Pictorul, Aprodul 1], Radu Mateescu [Un tinăr, Servitorul], Gelu Zaharia [Vinzătorul de vin, Aprodul 2], Constantin Popa [Socrate], Teodor Corban [Antistene], Adi Carauleanu [Eurites], Ion Sapdaru [Aischines], Sergiu Tudose [Critias], Valentin Ionescu [Criton], Constantin Pușcașu [Crito], Teofil Vălcu [Aristofan], Gheorghe Marinca [Simon], Violeta Popescu [Xantipa], Emil Coșeru [Alcibiade], Constantin Avădanei [Vrăjitorul, Grefierul], Carmen Moruz [Sclava], Mihaela Arsenescu-Werner [Teodota], Virginia Raiciu [Mama], Adrian Păduraru [Platon], Cristian Marangoci [Soldatul], Dan Acioabăniței [Haride], Vlad Iftinca [Lamprocle], Virgiliu Costin [Anytos], Dan Cogălniceanu [Un cetățean], Radu Zetu [Un fierar], Petru Ciubotaru [Bătrînul, Paznicul], Cătălina Rusu [O femeie].

Ce îi va fi făcut oare pe atenienii anului 399 î.e.n. să-l condamne la moarte pe unul dintre cei mai mari filosofi ai lumii, acela pe care chiar Oracolul de la Delfi îl desemnase — prin vorbele de astă dată lipsite de echivoc ale Pythiei — drept omul cel mai înțelept din vremea lui? Acuzățiile ce i-au fost aduse de un oarecare Meletos și de un oarecare Anytos — desconsiderarea zeilor cetății, încercarea de a introduce cultul «altor zei» (?) și instigarea tineretului la nesupunere față de părinți —, acuzații susținute doar de jurământul pîrîtorilor, sună ridicol nu numai pentru noi, cei de azi; Socrate însuși le-a denunțat (în celebra sa «Apărare» transcrisă de Platon) falsitatea găunoasă și derizorie într-o lume care încetase să creadă în zei și în respectul ce li se cuvenea. (Aceeși soartă l-ar fi așteptat, atunci, și pe Aristofan, pentru ireverențioasele lui comedii.) Sau să fi plătit Socrate cu viața neocotirea interdicției de a vorbi cetățenilor în agora, interdicție prin care conducătorii Atenei urmăreau să anihileze efectul «destabilizator» al dialogurilor lui cu ascultătorii? Desigur, din punct de vedere politic, vina de a-i deprinde pe oameni să-și folosească propriul cap pentru a separa binele de rău e suficient de gravă ca să merite pedeapsa cu moartea. Nu altfel au judecat, 23 de secole mai târziu, cenzorii culturii noastre, împiedicînd metodic reprezentarea piesei lui Dumitru Solomon, tipărită în 1970. Astfel, Socrate

s-a văzut din nou condamnat la tăcere, iar scena românească — lipsită de una dintre puținele autentice piese de rezistență (cuvîntul trebuie luat în ambele accepțiuni). De fapt însă, oricît de supărător (pentru ei, atunci) sau de atrăgător (pentru noi, acum), conflictul «politic» dintre cel ce gîndește și cei ce făptuiesc, dintre Spirit și Putere, nu ocupă defel în piesă un loc privilegiat, după cum nu cred să fi ocupat, de altminteri, nici în episodul istoric real. Socrate e un text politic tot atît de puțin pe cît este așa ceva Jocul lelelor. Dimpotrivă, fascinat, pe urmele lui Camil Petrescu (pe care-l recunoaște drept model spiritual), de virtuțile dramatice ale ideilor în înfruntare, Dumitru Solomon propune aici — ca în majoritatea textelor sale — o dezbateră etică al cărei scop ultim este descoperirea adevărului. Același lucru li-l propune semenilor și eroul lui, căutînd, «chinuindu-i» și chinuindu-se alături de ei, «scormonindu-le» mintea și sufletul cum și le scormonește pe ale sale, «obligîndu-i» să se supună, cum o face și el, laconicului, misterios-amenințătorului imperativ înscris pe frontonul delfic: cunoaște-te pe tine însuși! Dar cîți sînt aceia în stare nu doar să ajungă cu bine la capătul acestei dureroase cercetări, dar și să îndure povara adevărilor astfel revelate? Iată de ce trebuie Socrate să piară. Pentru el însă, clipa din urmă va însemna atingerea cunoașterii supreme: murind, Socrate descoperă că zeul fără de chip, glasul secret pe care îl socotea «demonul» său și de ale cărui porunci ascultase toată viața nu e altcineva decît propria sa conștiință, propriul său eu gînditor, ce va dispărea, o dată cu trupul, în neînișă. Cerul e gol, zeul e muritor, căci zeul este omul. Pentru Socrate, aventura autocunoașterii sfîrșește cînd abia ar fi putut începe, în lumina orbitoare dinaintea întunericii veșnice. Fixarea acestei clipe unice dintre extaz și prăbușire îi deschide piesei — împreună cu, și dincolo de rigoarea construcției ori de simplitatea rafinată a stilului — poarta îngustă spre teritoriul tulburător rezervat operei de artă.

Menită pînă acum celui mai rău destin pe care îl poate avea o scriere dramatică — nereprezentarea —, Socrate își înfrînge, în sfîrșit, publicul prin spectacolul Teatrului Național din Iași. Destinul acestei înfrînări s-a arătat, vreme de cîteva minute lungi, la rîndul lui incert. Căci în scena aproape goală — doar un perete, în fundal, acoperit cu felurite inscripții în maniera... caligrafiei murale post-revoluționare — încep să intre, împingînd tot felul de tonete și de tarabe pe roți, discutînd aprins sau plimbîndu-se pur și simplu, persoane îmbrăcate cum nu se poate mai «civile»: în haine de stradă moderne! În acest peisaj ce amintește perfect Piața Universității de acum doi ani, replicile su-

nă, în primele momente, străin, aproape fals, acoperite uneori de «zgomotul mulțimii». Dar, pe măsură ce înaintează, reprezentarea își găsește ritmul; treptat, convenția te prinde, apoi te absoarbe și, deodată, îți dai seama că, jucat în costume antice (adică de genul acelora care sînt îndeobște arborate pe scenele noastre în astfel de situații), spectacolul ar fi avut, poate, de înfruntat riscul desuetudinii. Așa însă, fără a se coborî la puerile aluzii și trimiteri «cu cheie», montarea evidențiază din plin actualitatea piesei și perenitatea ecuației morale pe care aceasta o conține. Latura strict politică a conflictului, avantațată, la început, de mizanscenă, este adusă pe parcurs la importanța ce i se cuvine, iar dimensiunea etică și cea filosofică recîștigă terenul ce părea pierdut. Regizorul Nicolae Scarlat izbutește astfel o descifrare limpede, inteligentă și elegantă a datelor textului, oferind, totodată, și o perspectivă proprie asupra lor; o interpretare personală, originală, al cărei merit e sporit de faptul că nu se întemeiază pe siluirea premisei dramaturgice.

Absolut remarcabilă se dovedește munca regizorului cu actorii, mai ales ținînd seama de numărul mare al acestora; și e surprinzătoare omogenizarea calitativă pe care a dobîndit-o ansamblul. Misiunea cea mai dificilă o are, desigur, Constantin Popa în rolul titular, care este departe de a-i oferi cadrul comod al unui **emplol**, de a părea, adică, scris «parcă special pentru el». Actorul reușește însă (cu mici ezitări inițiale) să impună un Socrate blajin-ironic, molcom-bătăios, copleșitor nu prin geniul, ci prin modestia lui; o performanță reală. Prin modernitatea și firescul jocului se detașează Adi Carauleanu în frumosul rol Eurites, tînărul discipol chinuit de întrebări fără răspuns. Mihaela Arsenescu-Werner individualizează personajul curtezanei Teodota printr-un dozaj subtil de senzualitate și cerebralitate. Sergiu Tudose are o prezență solidă, construită înspre interior, în Critias, fostul filosof convertit în politician. Rămîn în amintire momente datorate Violetei Popescu, lui Gheorghe Marinca, Emil Coșeru, Dan Acioabăniței, precum și revenirii pe scenă, suferind, a lui Teofil Vălcu, într-un rol episodic. În general, toți interpreții evoluează fără greșală (constatare valabilă — lucru mai rar — și în privința numeroasei figurații, alcătuită din studenți la Academia ieșeană de teatru), armonios și cu măsură.

Și, în încheiere, un «detaliu» putînd servi drept argument într-o discuție mai amplă: actorii Teatrului Național din Iași și regizorul Nicolae Scarlat au obținut, cu piesa lui Dumitru Solomon, așadar cu un text din **dramaturgia română contemporană**, circa 10 (zece) minute de ovații și de aplauze neîntrerupte...

ALICE GEORGESCU